

Uned 3 i

Pathogenau sy'n Achosi Afiechyd Mewn Anifeiliaid Fferm

Taflen Wybodaeth

Cyflwyniad

Organebau byw yw pathogenau sy'n achosi afiechyd mewn anifeiliaid fferm. Gellir eu galw hefyd yn gyfryngau Biolegol. Mae rhai cyfryngau biolegol da ar y fferm sy'n angenrheidiol e.e. bacteria sy'n gyfrifol am gadw silwair yn faethlon.

Sut mae pathogenau'n mynd i mewn i'r corff?

3 prif ffordd

1. Mewnanadliad - cael ei anadlu i mewn
2. Amlynciad - cael eu bwyta
3. Trwy doriad yn y croen

Prif Nodweddion Pathogenau:

- Mae Pathogenau'n hoffi mynd allan o gorff anifail heintiedig
- Lluosi'n gyflym
- Maen nhw angen cynhaliwr i fyw ynddo neu arno
- Mae ganddyn nhw fecanweithiau goroesi ac addasu da
- Maen nhw'n hoffi symud o anifail i anifail

Ystyr Bioggiogelwch ydi atal pathogenau rhag mynd i mewn neu allan o fferm. Mae hefyd yn cynnwys bioggiogelwch adeiladau fferm dda h.y. os oes clefyd yn bresennol ar fferm, dylai bioggiogelwch ei atal rhag ymledu.

Organebau Pathogenig

Mae pawb yn gwybod am y peryglon all ddod oherwydd lluo o 'bygiau'. Term cyffredin yw 'Bygiau' am organebau fel bacteria, firyssau, ffyngau a nifer o heintiau eraill.

Mae'r cyfryngau afiechyd biolegol hyn hefyd yn organebau byw. Y 6 prif grŵp o gyfryngau biolegol yw:

1. Bacteria
2. Firyssau
3. Ffyngau
4. Protosoa
5. Parasitiaid
6. Rickettsias

1. Beth ydi nodweddion Bacteria?

- Organebau bychain sy'n achosi clefydau
- Llauer o fathau, siapiau a meintiau (crwn, siâp rhoden, troellog)
- Yn medru tyfu a lluosu y tu allan i'r celloedd lletyol
- Yn gallu byw fel sborau am flynyddoedd lawer (gall y rhain fod yn anodd eu lladd gan ddiheintyddion)
- Gellir eu gweld gyda microsgop golau
- Gallant ymateb i antibiotigau

Enghreifftiau: Mastitis, Clwy' Traed, Clefyd y Cymalau, Anthracs.

2. Beth ydi nodweddion Firysau?

- Organebau bychain iawn sy'n achosi clefydau
- Dim ond yn gallu lluosu o fewn celloedd byw eraill
- Yn aml yn heintus iawn
- Gallant gael eu lladd gan ddiheintyddion pan fyddan nhw y tu allan i'r corff
- Ni ellir eu gweld gan ficrosgop cyffredin
- Nid ydynt yn tueddu i ymateb i antibiotigau

Enghreifftiau: Clwy' Traed a'r Genau, Orff.

3. Beth ydi nodweddion Pathogenau Ffwngaid?

- Byw ar y croen
- Yn gallu treiddio i'r croen pan fydd crafiad neu doriad yn unig
- Yn tueddu i gael eu lladd gan olau uwchfioled
- Yn gallu byw ar goed am flynyddoedd
- Dim yn cael eu lladd gan antibiotigau

Enghraifft: Tarwden.

4. Beth ydi nodweddion Protosoa?

- Organebau ungellog sy'n symud o gwmpas mewn hylif trwy symud eu cynffonnau
- Dim yn cael eu lladd gan antibiotigau
- Cael eu lladd gan cocsidiostat

Enghreifftiau: Tocsoplasmosis, Cocsidiosis.

5. Beth ydi nodweddion Parasitiaid?

Organebau ydi parasitiaid sy'n byw y tu mewn neu y tu allan i'r cynhaliwr. Maent yn cael eu holl faeth o'r cynhaliwr, gan roi dim yn ôl. Mae parasitiaid allanol a mewnol yn achosi afiechyd e.e. y clafr neu llyngyr. Fodd bynnag, nid ydynt yn bathogenaidd gan nad ydynt yn achosi 'haint'.

Parasitiaid Mewnol ac Allanol Cyffredin:

- Y Clafr
- Llau
- Trogod
- Nematodiriws
- Llyngyr yr Ysgyfaint
- Ffliwc yr Iau/Clefyd yr Euod.

6. Beth ydi nodweddion Rickettsia?

Mae Rickettsia yn perthyn i grŵp o ficro-organebau sydd (fel firysau) angen celloedd byw eraill i dyfu ond (fel bacteria) yn defnyddio ocsigen. Mae ganddyn nhw ensymau a waliau cell fetabolig, ac yn dueddol i antibiotigau.

- Bacteria gram-negatif disymud yw'r rhain
- Parasitiaid mewngellol sy'n dibynnu ar y gell i dyfu a dyblygu
- Dim yn gallu byw y tu allan i gynhaliwr
- Yn cael eu lladd gan antibiotigau
- Maent yn cael eu cario gan barasitiaid eraill megis trogod, chwain a llau

Enghreiffiau: Clefyd Trogod, Clefyd Q.